

Johnny Kondrup (red.): *Dansk Editions historie*, bd. 1-4. Museum Tusulanums Forlag 2021. 2.940 sider. Samlet vægt: 5,9 kg. Mere end 300 illustrationer. 37 kapitler af 24 bidragydere.

Af *Lise Præstgaard Andersen*

Dette er et storværk. Absolut ikke alene på grund af omfanget, der turde fremgå af denne anmeldelses overskrift, men fordi det drejer sig om det første samlede forsøg på at kortlægge dansk udgivelsespraksis og -historie, og fordi det er skrevet af 24 særdeles kyndige og klarhovedede bidragydere, alle med speciale i udgivelsespraksis inden for henholdsvis græsk og latinsk litteratur, norrøn litteratur, dansksproget middelalderlitteratur og endelig nydansk litteratur, det sidste forstås som litteratur udgivet efter bogtrykkerkunstens indførelse i Danmark, dvs. fra 1495 til nutiden.

Læseren af ovenstående vil måske uvilkårligt spørge sig selv, hvad græsk-latinsk litteratur og for den sags skyld norrøn (norsk-islandsk middelalderlitteratur) skal i et dansk editionshistorisk værk – men derefter meget hurtigt komme i tanker om, at Saxo jo skrev på latin omkring 1200, og at hans værk først blev (gen)opdaget af Christian Pedersen og udgivet af samme i Paris 1514. Alle ældre originaler er gået tabt, når man bortser fra en enkelt bevaret håndskriftside, det såkaldte Angersfragment (Det Kgl. Bibliotek, NKS 869 g 4to).

Anderledes med de norrøne håndskrifter, hvor to store hovedsamlinger nu findes opbevaret henholdsvis på Københavns Universitet og på universitetet i Reykjavík. Andre håndskrifter er endt i Sverige, idet svenskerne i 1700-tallet konkurrerede med danskerne om at skaffe sig ældre kilder til den glørværdige forhistorie. Enkelte håndskrifter er havnet i England eller endog hos paven i Rom. Der er således bevaret talrige eksemplarer af den norsk-islandske (primært den islandske) litteratur fra 1200-tallet og fremefter, i modsætning til hvad der er tilfældet med Saxos danmarkshistorie, omtalt ovenfor. Ved at tælle numrene i de forskellige samlinger kommer man let op på et tal, som snarere

ligger over end under 15.000. Håndskrifterne er imidlertid langt fra alle lige gamle, en del middelalderhåndskrifter må være forsvundet, men at de engang har eksisteret, kan ofte dokumenteres ved yngre afskrifter. Det første trykkeri oprettedes på Island ca. 1530, men bogtrykkerkunsten anvendtes i mere end 200 år først og fremmest i kirkens tjeneste. Den lange islandske håndskrifttradition er, når det gælder verdslige skrifter, enestående, for så vidt som bogtrykkerkunsten de fleste andre steder medførte, at håndskriftoverleveringen stort set forsvandt. Som sagt, anderledes på Island. Her er ikke alene den omfattende litteratur fra tiden før reformationen overleveret i håndskrifter, men også i stor udstrækning den efterfølgende litteratur. I nogle tilfælde videreførtes afskrivertraditionen indtil det 19. eller endog det 20. århundrede, også når det gjaldt den middelalderlige litteratur, heriblandt den, der berettede om endnu ældre tiders religion, begivenheder og digtning. Når de gamle håndskrifter blev ulæselige eller i det mindste mere eller mindre slidte, foretoges nye afskrifter, og de gamle kasseredes, men skriverne skrev sjældent nøjagtigt af. Enten kunne de have til hensigt bevidst at ændre på primærteksten, eller de gjorde sig af vanvare skyldige i læse- og afskrivningsfejl. De islandske bønder, hvoraf mange var flittige afskrivere, interesserede sig for indholdet, ikke for den antikvariske værdi i arvegodset, i modsætning til historikeren og håndskriftsamleren Ární Magnússon (1663-1730), der sikrede sig alle de håndskrifter, han kom i nærheden af, gamle og nye, hidtil ukendte og kendte, og deponerede dem i den fælles universitetsby, København.

Den middelalderlige norrøne litteratur er skrevet på kalveskind – i den nordiske forskningstradition kaldet ”pergament”. De efterreformatoriske håndskrifter er derimod skrevet på det billigere og nu tilgængelige papir, og selv om de således er meget yngre end pergamenthåndskrifterne, kan de undertiden rumme tekster, der går tilbage til gamle nu tabte pergamenttekster. De norrøne filologer har gennem tiden – siden 1600-tallet, hvor fornyet interesse for den nordiske oldtid opstod også uden for Island, i første omgang i Danmark – været optaget af at lade fremstille nye distribuerbare og tilgængelige trykte udgaver, og under dette

arbejde har de søgt at opstille en stamtavle, et såkaldt "stemma", over håndskrifternes indbyrdes historie: Hvem havde skrevet af efter hvem, og hvilke håndskrifter kom nærmest den oprindelige (nu forsvundne) tekst, "archetypen" kaldet? Indholdet består af sagaer, dvs. prosaberetninger med enestående både historisk og digterisk indhold, der beskriver hjemlige dramaer og kampe omkring Islands bebyggelse ved norske udvandrere (ca. 870-930) og i århundredet herefter, (ca. 930-1030), herunder islandske slægtssager og sagaer om de norske konger. Desuden af de kunstfærdige skjaldedigte, indflettet i den lakoniske prosalitteratur som en stilmæssig modsætning, og af de to Eddaer, Snorri Sturlusons samleværk om nordiske guder og helte, som Eddanavnet oprindeligt tilhører og af *Den ældre Edda* med stavrimede gudekvad og heltekvad. Desuden rummer håndskrifttraditionen kristen religiøs litteratur og endvidere (endnu en import fra udlandet) de såkaldte riddersagaer, oversættelser af franske versificerede høviske fortællinger fra 1200-tallet om unge menneskers fiktive elskovsforviklinger forvandlet til islandsk prosa.

Eksistensen af den arnamagnæanske samling (efter forhandlinger mellem Danmark og Island mellem 1973 og 1997 nu delt i to) skyldes som ovenfor nævnt islændingen Árni Magnússon (1663-1730), som det lykkedes at bringe håndskrifterne under tag i København – især efter et langt ophold på Island 1702-12 – og derved bevare dem for eftertiden, skønt Københavns brand i 1728 gjorde et slemt indhug i dem. Dagen før sin død testamenterede Árni Magnússon sin håndskriftsamling og efterlodte formue til kommende forskning ved Københavns Universitet. Han var imidlertid ikke den eneste i samtiden, der havde interesse for de gamle skrifter. I Danmark havde der fundet udgivelsesvirksomhed sted fra 1600-tallet og fremefter. *Snorra Edda* blev udgivet i 1665 af den lærde dansker Peder Hansen Resen (1626-88), og samme år offentliggjorde han to af de vigtigste digte fra *Den ældre Edda*, *Völuspá* (Vølvens spådom) og *Havamál* (Den højes tale), med latinsk oversættelse. Hermed lagdes grunden til viden om de nordiske guder og helte i hele Europa, hvor fascinationen og inspirationen til senere kunstnerisk udfoldelse af stoffet blev vedholdende. Den Arnamagnæanske Kommission, der skulle

forvalte Árni Magnússons arv blev dog først nedsat i 1772, men samme år udkom *Njáls saga*. Herefter fulgte *Kristni saga* (1773), *Landnáma* (1774) og *Gunnlaugs saga* (1775), og så opretholdtes udgivervirksomheden og det dertil knyttede filologiske arbejde indtil nutiden i København ved lærde islandske og danskeres indsats – og efter den arnamagnæanske samlings deling med fornyet iver også på Island.

Den norrøne litteratur gled efterhånden ind i dansk litteraturhistorie og undervisningstradition, fordi beretningerne om de nordiske guder måtte opfattes som fællesnordiske og den tidlige oldtidshistorie også måtte opfattes som fællesnordisk. Således havde allerede Saxo set på det, da han i *Gesta danorum* roser sine fortjenstfulde islandske kilder. Island var jo desuden en del af det danske rige, også efter tabet af Norge i 1814, og forbindelsen blev først formelt brudt ved ophævelsen af den daværende personalunion i 1944. Det opfattedes derfor længe som selvfølgelig, at også den islandske oldtids- og middelalderlitteratur var en del af dansk lærdoms- og undervisningstradition. Indtil 1968 var det obligatorisk for danskstuderende ved universiteterne, at de tilegnede sig en omfattende læsefærdighed i den norrøne litteratur på originalsproget. Hertil kommer et par andre faktorer, der fik "oldnordisk" senere kaldet "oldislandsk" til at indgå i dansk kultur. Det islandske sprog har stort set ikke forandret sig siden vikingetiden. Af den grund opfattede sprogforskeren Rasmus Rask (1787-1883) islandsk som en slags ursprog, som Nordens folk skulle have talt, før dansk, norsk og svensk udviklede sig heraf, jf. hans *Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog* (1811). Det er ikke helt rigtigt, men næsten. Desuden indeholdt især de to Eddaer, som nævnt en samlet overlevering om de nordiske guder og helte. Brudstykker af mytologien og den heroiske digtning var ellers kun bevaret på runesten og diverse løsgenstande i særdeles korte indskrifter og i reminiscenser i sted- og personnavne. Endelig medførte romantikkens (og præromantikens) interesse for den fællesnordiske oldtid, at stoffet fra de islandske håndskrifter blev flettet ind i den senere danske litteratur, f.eks. hos Ewald, Oehlenschläger, Grundtvig – og siden skete det samme hos nyere forfattere.

Nedenfor følger en oversigt over Editionshistoriens fire bind.

Bind 1. Udgivelse af græsk og latinsk litteratur, redigeret af Christian Troelsgård under medvirken af David Bloch. 21 kapitler af 10 bidragydere. Fra bogtrykkerkunstens indførelse i Danmark til den yngste udgave af Saxo fra 2015. En særlig dansk indflydelse på den internationale editionshistorie betones gennem Johan Nicolai Madvigs (1804-1869) og hans efterfølgeres bidrag til udviklingen af tekstkritikken som videnskab og praksis.

Bind 2. Udgivelse af norrøn og gammeldansk litteratur, redigeret af Britta Olrik Frederiksen. 9 kapitler af 8 bidragydere. Fra de tidligste Edda-udgaver til nutidens kritiske saga-udgaver for et internationalt publikum, der ofte er forsynet med engelsk oversættelse. Perioden 1957-2015 kan opfattes som de arnamagnæanske udgavers blomstringstid med et højdepunkt omkring Árni Magnússons 300-års fødselsdag i 1963, hvor udgivelsen af de kritiske udgaver kulminerede. Derefter faldt frekvensen til nul i begyndelsen af 1970'erne, men steg dog siden igen. Professor i islandsk sprog og litteratur Jón Helgason (1899-1986) var bl.a. forstander for håndskriftinstituttet og ledende redaktør på *Opuscula* (mindre skrifter) og *Editiones Arnarnagnæanæ* (udgaver), og han dominerede arbejdet på Det Arnarnagnæanske Institut indtil sin afgang som professor i 1970 (professoratet forlænget til 1972). Efter 1976 afsluttedes projekter som Jón Helgason havde sat i gang, og som af forskellige grunde ikke var fuldførte. Hans kongstanke var den størst mulige nøjagtighed og inddragelse i udgaverne både af pergamenthåndskrifter og de senere papirhåndskrifter. Det var sjældent, at en ung kollega kunne få lov at indføre litterære eller litteraturhistoriske overvejelser i de indledninger, der var obligatoriske i tekstudgaverne. Egentlig besynderligt, eftersom Jón Helgason selv var digter, en fremragende og særpræget islandsk lyriker. Desuden havde han en idé om, at alle forskerne skulle benytte sig af hans koncise og nærmest telegramagtige stil i de nødvendige redegørelser for håndskriftoverleveringen. Det udviklede variantapparat, der var hans stolthed, blev selvfølgelig altid særdeles nøjagtigt aftrykt. Han betegnede det

”som et kunstværk”, men det var ikke nødvendigvis let at benytte for ukyndige læsere. Resultatet var en række næsten afsluttede udgaver, han ikke havde ment helt at kunne godkende, men som blev færdiggjort af hans efterfølgere ved håndskiftinstituttet, i samarbejde med de oprindelige udgivere. Den ikke ukritiske holdning til Jón Helgasons udgivelsesmetoder og historien om de ufuldendte efterladte udgaver gemmer sig flere steder i afsnittet ”Udgivelse af norrøn litteratur 1936-2015”, s. 313-485. Jeg, der selv var tilknyttet instituttet fra 1965 til 1972, først som studentermedhjælp og siden som amanuensisvikar, er enig i det her fremførte. Det skal tilføjes, at Jón var en stor personlighed med en stærk udstråling, som det er værd at have kendt.

Det siger sig selv, at arbejdsbyrden for de ansatte steg på anden vis end ved færdiggørelsen af efterladt materiale, nemlig under delingen af håndskriftsamlingen og den hermed forbundne fotografering af håndskrifterne før udleveringen, men den eksterne interesse for norrøn filologi dalede også, egentlig ikke blandt de internationale forskere, der blev ved med at opsøge instituttet, men blandt danske studerende, for hvem faget ikke længere var obligatorisk. De kommende gymnasielærere, der blev uddannet fra København, og som hidtil havde udgjort et rekrutteringsgrundlag, samlede sig efter 1968 i stort tal om universitetsmarxismen, der krævede nutidig litteratur og ”samfundsrelevans”, eller, hvis de var mere litterært end historisk og politisk interesserede, om den karismatiske professor Aage Henriksen, der beskæftigede sig med spirituel og eksistentiel tolkning af tekster fra 1700-tallet og frem.

Bind 3. Udgivelse af dansk litteratur, redigeret af Johnny Kondrup, der i en udførlig indledning og på baggrund af en imponerende stor viden gør rede for teorier og vanskeligheder omkring udgivelsespraksis, herunder også om fejlkilder i skriftlig og trykt overlevering. 6 kapitler af 6 bidragydere. Det drejer sig om nysproglig dansk litteratur fra *Den danske Rimkrønike* fra 1495, første trykte danske bog, til nutiden, i det mindste til 2018. Der er forskel i kompositionen mellem kapitlet om udgivelsen af dansk litteratur 1495-1800 og de to senere kapitler om udgivelsen af dansk litte-

ratur 1800-1900 og 1900-2018. Afsnittet om 1600- og 1700-tallet er kronologisk disponeret, mens de senere afsnit på grund af mængden af kritiske udgaver koncentrerer sig om udvalgte eksempler og om udgiverteknikken. Desuden interesserer bindet sig for de hen ad vejen opståede udgiverselskaber, bl.a. Selskabet til den danske Litteraturs Fremme og Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Der afsluttes med tre specialstudier om udgivelsen af henholdsvis folkeviser, salmer og historiske kilder.

Man kunne umiddelbart forestille sig, at udgivelsen af nydansk litteratur ville være enklere end udgivelsen af den middelalderlige litteratur skitseret ovenfor, hvor mængden af håndskrifter og manglen på autoriserede originaltekster vanskeliggør opgaven. Nyere danske forfattere må da have efterladt et førstetryk, udgiverne kan henholde sig til? Det er selvfølgelig også som regel tilfældet, men ikke altid. Digteren Ambrosius Stub (1705-1758), fik f.eks. kun to af sine digte trykt i sin levetid. Først i 1771, 13 år efter hans død, udgaves hans samlede produktion under titlen *Arier og andre Poetiske Stykker*.

De anonyme folkeviser, der er overleveret i adelshåndskrifter fra 1500- og 1600-tallet, en art poesibøger, udgjorde i sin tid også et problem, som Svend Grundtvig (1824-1883), salmedigterens filologiske søn, fik løst forbilledligt. Problemet opstod, fordi de allerfleste danske folkeviser, takket være deres mundtlige overlevering, før de blev skriftfæstede, findes i mange fra hinanden afvigende skikkelser. Nogle traditionsbærere har fortalt den gennemgående historie på én vis, andre på en anden, om end de alle har været enige om genreudtrykket i forhold til få optrædende stiliserede hovedpersoner, et enkelt versemål og mange sproglige gentagelser, der efter behag kunne varieres, forkortes og forlænges. Svend Grundtvig ønskede og argumenterede for, at alle varianter af en given vise skulle medtages i hans stort planlagte værk *Danmarks gamle Folkeviser* (DgF), og at der således ikke, som det tidligere havde været praksis, skulle foretages en restituering eller rekonstruktion af den enkelte vise, som den muligvis havde lydt fra begyndelsen, eller som den for nutidsmennesker fremtrådte poetisk mest vellykket. Og således blev det. Alt kom med trods modstand fra flere sider. Det samlede værk kom til at fylde

12 store bind, og udgivelsen stod på fra 1853 til 1976. Den inddrog efterhånden nødvendigvis en række nye forskere (Svend Grundtvig døde i 1883), der hele vejen holdt sig til Svend Grundtvigs principper.

Genren "folkevise" er kendt i hele Norden og i mange andre europæiske lande, bl.a. i Tyskland og i England, men DgF rummer et større antal viser, heriblandt adskillige kunstværker, og har et mere tydeligt middelalderpræg end de øvrige beslægtede europæiske visesamlinger. Man har ligefrem talt om, at mens sagaerne kan opfattes som Vestnordens bidrag til verdenslitteraturen, da er de danske folkeviser Østnordens bidrag.

Interessen for både at samle og udgive viserne har i Danmark en længere tradition bag sig, end tilfældet er i de andre europæiske lande. De håndskrevne samlinger, udført af adelige danske kvinder og mænd i 1500-tallet og 1600-tallet er kildegrundlaget, men også den trykte udgivelsestradition begyndte tidligt med Anders Sørensen Vedels (1542-1616) *It Hundrede vduaalde Danske Viser* (1591), mens folkeviseinteressen i f.eks. Tyskland og England først blev dominerende i præromantikken.

Angående litteraturen fra det 19. og de efterfølgende århundreder kan man også stå overfor udgivelsesvanskeligheder, når tekstvalget til den trykte udgave skal træffes. De nyere forfattere har i de fleste tilfælde selv taget ansvaret for førstetrykket, selvom der naturligvis også her kan have indsneget sig trykfejl eller misforståelser, der senere må rettes. Imidlertid har en del forfattere haft den vane eller uvane at forbedre teksterne med sproglige omformuleringer, med forkortelser eller med nye indskud i de efterfølgende oplag. Og de må jo have haft en mening med det, som man ikke bare kan ignorere.

Det er blandt danske litterater almindelig kendt, at Adam Oehlenschläger (1779-1850) rettede på sine dristige og sprogligt nyskabende digte, da han blev ældre og følte sig mere besindig. Det er ligeledes almindelig kendt, at ungdomsdigtene på nutidige læsere virker friskere og mere originale, kort sagt bedre, end de senere tilrettede digte. Udgiverne foretrækker derfor førsteudgaverne, men diverse senere rettelser kan oplyse noget om smagens ændring undervejs. Omvendt forholder det sig sådan, at

Henrik Pontoppidan (1857-1943) skrev store og meget lange realistiske samtidsromaner og siden forkortede og til dels omskrev teksterne på lykkelig vis. I dette tilfælde er de senere udgaver mest æstetisk vellykkede. Hovedværket *Lykke-Per* (1898-1904) udkom således først i otte hæfter udsendt gennem seks år og derefter i bogform i anden, tredje og fjerde udgave, (1904, 1905 og 1918) – alle reviderede af forfatteren. Sidstnævnte udgave i to bind opfattes nu som standardudgaven, der har været grundlag for senere optryk. Med andre ord, det er ikke altid selvindlysende, heller ikke hvad den nyere litteratur angår, om en udgiver skal vælge en afdød forfatters førsteudgave eller førsteudgaven med senere varianter i et kritisk apparat eller måske forfatterens *Ausgabe letzter Hand*.

Et par nyere større udgivelser, der er påbegyndt og stadig er i gang, skal nævnes. Det drejer sig om to af de mest indflydelsesrige skikkelser fra den danske litteraturhistorie, nemlig henholdsvis N.F.S. Grundtvig (1783-1872) og Georg Brandes (1842-1927), som begge i høj grad gav sig af med omskrivninger af tidligere værker.

Udgivelsen af Grundtvigs værker påbegyndtes i 2010. Den foregår for tiden i Center for Grundtvigforskning, Aarhus Universitet. Her forestår der tekstfilologerne et meget stort arbejde på grund af talrige omdigtninger hos den manisk produktive digter. Et enkeltstående eksempel behandles s. 594-596, nemlig Grundtvigs oversættelse eller rettere hans omarbejdelse af Martin Luthers reformationssalme "Ein fester Burg ist unser Gott" (Vor Gud han er så fast en borg). Grundtvig bearbejdede teksten i alt 8 gange, ikke ud fra redaktionsprincipper, men ud fra den teologiske sammenhæng, den skulle indgå i.

Næste store udgivelsesvirksomhed er helliget Georg Brandes' skrifter. Udgiverne har påbegyndt udgivelsen af *Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Litteratur* (1872-1890) digitalt. Det kan meddeles at Brandes også havde samme skik (eller uskik) som nogle andre livslangt engagerede nyere forfattere. Han rettede og tilføjede, når han mente, han var blevet klogere, end han havde været ved første affattelse af teksterne. Så i denne forbindelse foreligger også et meget stort stykke arbejde. I juni 2019 offent-

liggjorde Det Danske Sprog- og Litteraturselskab netstedet *Georg Brandes. Digitale Hovedstrømninger*. Udgaven er tekstkritisk og kommenteret og rummer desuden udvalgte varianter (dog er endnu ikke alle kommentarer og links færdige). Udgaven omfatter tillige *Forklaring og Forsvar* (1872) og *Levned*, bd. 1-3 (1905-1908).

Nogle gode illustrationer undervejs, fotografier, der ikke tidligere har været offentliggjort, skal omtales. Det første er et portræt af den unge, smukke, eksotisk mørkhårede og mørkøjede Lis Jacobsen (1882-1961), s. 318.

På et tidspunkt, hvor det var sjældent, at kvinder fik en højere akademisk uddannelse, lykkedes det hende – efter at have taget lærerindeeksamen fra Zahles Seminarium – i 1904 at påbegynde et studium i nordisk filologi, herefter i 1907 at skrive guldmedaljeafhandling, for så som den første kvinde i faget i at blive dr.phil. i 1910 på en sproghistorisk afhandling.

Lis Jacobsen tilhørte sin tids intellektuelle jødiske borgerskab. Hendes far, der senere blev nationalbankdirektør, var Danmarks første statistiker Marcus Rubin (1854-1931), og familien havde bl.a. forbindelse til brødrene Brandes, især Edvard Brandes, der som finansminister fra 1909 til 1920 var i stand til at gøre sin indflydelse gældende, da hun senere søgte pekuniær støtte til diverse store filologiske projekter. (Edvard Brandes er i eftertiden kendt som forfatter og radikal politiker, men han var også uddannet østerlandsk filolog). I Editionshistorien tilføjes denne oplysning: "Med Georg Brandes (1842-1927) udviklede Lis Jacobsen selv fra 1910 et nært venskab" (s. 319).

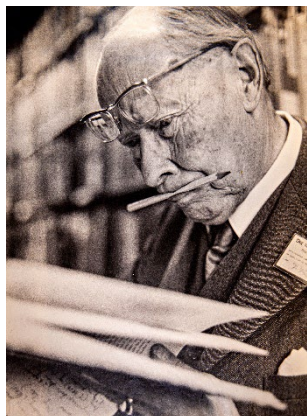
Dette er et af de små hints, der på diskret vis undertiden dukker op i værket, og som dækker over en længere fortælling. På Det Kgl. Bibliotek findes en brevsamling, der indeholder breve fra Lis Jacobsen til Georg Brandes, strækkende sig fra 1.11.1902 til 7.11.1925. Doktordisputatsen ledsaget af et forklarende brev fremsender hun til ham i 1910. Af brevsamlingen fremgår det, at den unge Lis, som mange andre, især intellektuelle kvinder, var dybt betaget af og dybt forelsket i Georg Brandes, og at hun faktisk i sommeren 1912 blev hans elskerinde, hvorefter hun den

Lis Jacobsen (1882-1961)
Anonymt og udateret fotografi,
Det Kgl. Bibliotek
Foto: Janus Bahs Jacquet

25. juni sendte ham en uforbeholden kærlighedserklæring i høj-sangstil, en art pastiche maskeret som oversættelsen af et middelalderligt digt til en elsket herre fra en ung gudhengiven pige. Det skræmte sandsynligvis Brandes fra vid og sans, at hun tog det så alvorligt, og forårsagede en brat afbrydelse af den erotiske forbindelse fra hans side – også fordi han havde andre kvinder at tage sig af. Det lykkedes imidlertid at bevare venskabet, og Lis Jacobsen tillod sig endog i senere breve at filosofere over og søge at forklare Brandes' flygtige forhold til kvinder.

Lis Jacobsens akademiske karriere blev imponerende – trods ægteskab og børn. Hun tog allerede året efter sin doktordisputats, nemlig i 1911, initiativ til grundlæggelsen af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, et særdeles velmeriteret udgiverselskab, der som bekendt stadig eksisterer. Hun fungerede som selskabets formand i 20 år og derefter som administrator i endnu 20. Endvidere tog hun initiativ til grundlæggelsen af *Ordbog over det danske Sprog* og var her administrativ leder fra 1915 til 1931. Hun havde et stort talent for administration og markedsføring, der dog undertiden blev hendes kolleger for meget. Sluttelig skal et af hendes egne udgiverbedrifter nævnes: Det drejer sig om *Danmarks Runeindskrifter* i tre bind (sammen med Erik Moltke m.fl. 1941-42). Nok et værdifuldt initiativ var grundlæggelsen *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder* (1956-1958), et uvurderligt arbejds-

Morten Borup (1894-1989)
Udateret fotografi af Morten Bo
Det Kgl. Bibliotek
Danske Portrætter 185564
Foto: Janus Bahs Jacquet

redskab, hvor der rådes bod på, at den ældre nordiske filologi kan komme til at fortabe sig i detaljer om datering og tekstrettelser og glemme også at forholde sig til det kulturelle og litterære indhold. – Man kan læse mere om Lis Jacobsen i Kristian Hvidts bog *Forsker, furie, frontkæmper: En bog om Lis Jacobsen* (Gyldendal, 2011).

Det andet portræt, jeg særlig har bemærket, findes s. 347. Det forestiller en dybt koncentreret Morten Borup (1894-1989) med briller i panden og blyant i munden, fortabt i sammenligningen mellem – så vidt man kan se – en bog og et underliggende håndskrift, og det bør også kommenteres. Den flittige forsker var fra 1926 til pensioneringen i 1964 ansat som adjunkt og lektor ved Sankt Jørgens Gymnasium på Frederiksberg. Han havde således ingen fast videnskabelig stilling. Ved siden af undervisningsarbejdet på gymnasiet foranstaltede han en lang række udgaver, især for DSL, men også bl.a. for Dansklærerforeningen. Mest kendt er den store brevudgave af Georg og Edv. Brandes' *Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd* 1-8 (1939 ff.), som han var hovedredaktør af. Angående brevudgaver havde han det lidt lettere end kolleger, der sloges med mange forskellige varianter af skønlitterære værker. Et brev findes normalt kun i én udgave – medmindre at afsenderen f.eks. har kæmpet med en kladde i anledning af en vanskelig sag, før vedkommende besluttede sig for den endelige formulering. Borups interesse for brev-

udgaver førte til en lidt syrlig bemærkning fra en kollega, der hævdede, "at Borup jo bare sad på Det Kgl. Bibliotek og skrev af" (s. 347). Filologer har det ligesom andre forskere: De er ikke altid lige venlige mod hinanden. Imidlertid må man beundre Borups jernflid udfoldet under vanskelige omstændigheder. Netop den omtalte store udgave af brødrene Brandes' breve er blevet helt uundværlig, når Det Moderne Gennembrud studeres.

Af og til gemmer der sig lidt finurlige bemærkninger i det omfattende stof i Editionshistorien, diskret humor midt i sagligheden, som det fremgår af kommentarerne til fotografierne af Lis Jacobsen og Morten Borup.

Således også i omtalen af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, der efter Lis Jacobsens afgang i 1951 har haft en række forskellige administratorer, bl.a. boghistorikeren og folkeviseseksperter dr.phil. Erik Dal (1922-2006), der bestred posten i tidsrummet 1974-1991. Atmosfæren beskrives således, da selskabet holdt til i Frederiksholm Kanal 18 A, 1. sal, hvor DSL rådede over en halv herskabslejlighed, og den unge Johnny Kondrup for første gang i 1982 besøgte institutionen: "Forholdene var trange og patriarkalsk-familiære. I forkontoret sad bogholderen og sekretæren, mens administratoren, Erik Dal, residerede i næste kontor, der var udstyret med hvidmalede og guldstafferede bogskabe. Når telefonen ringede, gik den direkte ind til administrator, for, som han sagde med en undskyldning til gæsten: 'Det er jo alligevel altid til mig.'" (s. 322).

Af og til var der dog permanent tilknyttet andre flittige folk, f.eks. den elskelige og aldrende cand.mag. Herluf Nielsen, der blev ved med at passe sit arbejde langt ud over pensioneringen. Til gengæld forventede han, at sekretæren eller bogholderen kogte hans daglige æg til frokosten (jf. s. 321-322). – Et interessant tidsbillede.

Bind 4. Dansk Editionshistorie: Litteraturlister og registre. Meget omhyggeligt udført og velfungerende. Trods talrige prøveopslag har denne anmelder hver gang fundet, hvad hun søgte – og hun er ikke stødt på nogen fejl. Det siger sig selv, at mange forskellige

registre er nødvendige til det store omfattende værk, som jeg ovenfor har forsøgt at videreformidle nogle aspekter af. Men det skal tilføjes, at skønt de fire bind er skrevet af mange forskellige forskere og omfatter mange, mange aspekter af udgivelseshistorien fra middelalderen til nutiden, er der en vis behagelig stilistisk lighed mellem de forskellige særdeles oplysende og velskrevne artikler. Redaktionsarbejdet må på enhver måde have været særdeles omfattende. Og det samme må arbejdet have været med ansøgninger om tilskud fra de forskellige fonde, som endte med at give deres bidrag – med VELUX FONDEN i spidsen. De må blandt meget andet også have bidraget til de fire binds smukke håndværksmæssige fremtræden. Tak til initiativtagerne til værket, til forlaget, til redaktionen, til diverse fonde og ikke mindst tak til de mange fremragende bidragydere.